

ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА МАГІСТРІВ-ФІЛОЛОГІВ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ВІДКРИТОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF MASTERS OF PHILOLOGY IN THE MODERN SYSTEM OF OPEN EDUCATION IN UKRAINE

У статті висвітлюються особливості іншомовної підготовки магістрів-філологів в умовах сучасної системи відкритої освіти, яка означає необмежену й рівноправну доступність усіх громадян до здобуття освіти. Головними чинниками цього освітнього феномену називається оновлення національної школи в контексті глобалізаційних процесів, що охопили всі сфери суспільного життя в Україні відповідно до цінностей європейського культурного простору, що потребує інтеграції змісту й результатів освітньої діяльності, яка передбачає адаптацію вітчизняної освіти до європейських правил та розраховує на відповідність фахових компетентностей ринковим вимогам у державі й світі. Іншомовна підготовка магістрів-філологів трактується у цьому зв'язку як базова компетентність, покликана забезпечити професійну й особистісну комунікацію суб'єктів освіти й виробничої діяльності.

Зазначається, що відкритість освітніх систем передбачає здатність їх до істотних трансформацій змісту, процесу й результатів освітньої діяльності, що реалізуються на засадах стандартизації освітніх правил та вимог, спільних для європейського освітнього простору. Йдеться про формування та використання спільних освітніх ресурсів (компонентів змісту освітніх програм і навчальних планів та їх навчально-методичного забезпечення) всіма суб'єктами освітньої діяльності, які підписали Болонську декларацію. Важливими показниками відкритої системи вищої освіти вважаються ступеневе підготування фахівців та варіативність і вибірковість освітніх програм і навчальних планів, інструментами реалізації яких є навчально-методичні комплекси, що об'єднують відповідні навчальні матеріали, особливо потрібні майбутнім фахівцям іноземних мов. Завдяки викладанню курсів відкритої дистанційної освіти ця система освіти пройшла в Україні практичне випробування і вдосконалення в умовах пандемії та воєнного стану.

Ключові слова: відкритість освіти, доступність і рівноправність освіти, глобалізаційні процеси, європейський освітній простір, освітні трансформації, стандартизація освіти, інформаційно-комунікацій-

ний простір, освітні інновації, методичне забезпечення.

The features of foreign language training of masters in philology in the conditions of the modern system of open education, which means unlimited and equal access to education for all citizens are highlighted in the article. The main factors of this educational phenomenon are the renewal of the national school in the context of globalization processes that have covered all spheres of public life in Ukraine in accordance with the values of the European cultural space, which requires the integration of the content and results of educational activities, which involves the adaptation of domestic education to European rules and relies on the compliance of professional competencies with market requirements in the state and the world. Foreign language training of masters of philology is interpreted in this regard as a basic competence called to ensure professional and personal communication between subjects of education and production activity.

It is noted that the openness of educational systems implies their ability to make significant transformations in the content, process, and results of educational activities, which are implemented on the basis of standardization of educational rules and requirements common to the European educational space. This is about the formation and use of common educational resources (components of the content of educational programs and curricula and their educational and methodological support) by all educational entities that have signed the Bologna Declaration. Important indicators of an open higher education system are considered to be the gradual training of specialists and the variability and selectivity of educational programs and curricula, the tools for the implementation of which are educational and methodological complexes that combine relevant educational materials, especially needed by future foreign language specialists. Thanks to the teaching of open distance education courses this education system has undergone practical testing and improvement in Ukraine in the conditions of a pandemic and martial law.

Key words: openness of education, accessibility and equality of education, globalization processes, European educational space, educational transformations, standardization of education, information and communication space, educational innovations, methodological support.

УДК 378+37.09

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/78.1.4>

Корнієнко М.М.,

аспірантка кафедри педагогіки та психології
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

Степанова Т.М.,

докт. пед. наук, професор,
професор кафедри психології,
філософії та соціально-гуманітарних дисциплін
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова

Постановка проблеми. Реформування підготовки фахівців з вищою освітою зумовлене радикальним оновленням всієї системи освіти на національній основі, що з відновленням української державності наприкінці минулого століття потребувало реалізації основних принципів освіти: доступності для кожного громадянина й рівності умов для всебічного розвитку особистості в умовах інноваційного навчання в інформаційно-комунікаційному середовищі. Як стверджує Л. Березівська, «...освіта проголошувалася пріоритетною сферою

соціально-економічного розвитку суспільства на засадах гуманізму, демократії, національної самосвідомості, взаємоповаги між народами» [4, с. 18].

Трансформація освіти у контексті загальнолюдських цінностей з самого початку пов'язувалася з процесами глобалізації та європейським вектором свого розвитку і стимулювала формування відкритих освітніх систем, що характеризуються взаємодією своїх структурних елементів, цілісність яких створює цілеспрямований освітній процес. Сенс глобальної освіти пов'язаний із підготовкою

молоді до успішної навчальної та професійної діяльності не лише в Україні, а й світі, тому розрахований на стандартизацію вимог щодо змісту, процесу й результатів навчання, покликана забезпечити доступність до освітніх систем завдяки їх унормуванню, що сприяє відкритості цих систем.

Оскільки освітня система не може нормально функціонувати без належної комунікації суб'єктів навчально-виховного процесу, то її відкритість в українському та міжнародному просторі залежить від якісної підготовки фахівців з іноземних мов, здатних діяти на світовому ринку праці й відповідно реалізувати себе. Відтак актуалізується проблема іншомовної підготовки магістрів-філологів у сучасній системі відкритої освіти, покликаної забезпечити здобувачам загальноприйняті рівні освіченості, особливо в умовах навчально-виховного процесу, ускладнених воєнним станом у державі.

Аналіз останніх публікацій з проблеми. Інтеграція української вищої освіти у світовий простір супроводжується трансформаціями змісту й результатів освітньої діяльності, спрямованими на особистісний розвиток студентів і формування в них запрограмованих професійних компетентностей. Інтеграційні горизонти української освіти В. Огнев'юк також пов'язує з її відкритістю, що відповідає пріоритетам національних інтересів. Учений стверджує: «Інтеграція України до економічного, політичного та цивілізаційного простору розглядається в контексті забезпечення нашим громадянам умов для самореалізації й розвитку, в також як важливий реформостимулюючий фактор в усіх сферах діяльності» [9, с. 392–393]. У цьому зв'язку актуалізується концепт відкритої освіти, яка означає необмежену й рівноправну доступність громадян до здобуття освіти.

Відкритість освіти передбачає здатність її до змін своїх змісту й форм під впливом не лише внутрішніх, а й зовнішніх факторів, серед яких найбільш вагомими вважаємо три: соціальне замовлення, запити роботодавців і потреби здобувачів вищої освіти. Тому одним із чинників відкритих освітніх систем називаємо наявність вибіркових компонентів навчальних планів, які, на думку Н. Батечко, формують фахову спрямованість і зміст підготовки фахівців, особливо магістерського рівня. Учена підкреслює: «Вибіркова частина визначає основу магістерської програми у межах відповідної спеціальності» [1, с. 272, 275], що робить її дієвим фактором відкритості цієї освітньої системи.

Поряд із запровадженням вибіркових частин змісту вищої освіти вчені вказують і на варіативність навчальних планів, які дають здобувачам вищої освіти ширші можливості для задоволення своїх освітніх інтересів. В. Безлюдна переконує в тому, що оновлення змісту підготовки майбутніх

учителів іноземних мов має відбуватися за напрямами, з яких першим називає диференціацію та варіативність навчальних планів [3, с. 278]. Актуальність варіативного (вибіркового) підходу до програмування вищої освіти диктується зумовлюється викликами глобальних цивілізаційних процесів. В. Огнев'юк стверджує: «Глобалізація економічних, політичних і культурних зв'язків у світі зумовлює формування відкритих освітніх систем і загальноприйнятих вимірів освіченості» [9, с. 43].

В умовах дистанційного або змішаного навчання під час пандемії та воєнного стану актуалізуються інформаційні технології, що сприяють інтерсуб'єктивним комунікаціям учасників навчально-виховного процесу і роблять дидактичний і методичний матеріал доступним для засвоєння. Особливості підготовки магістрів в умовах відкритих дистанційних курсів розкриває І. Бацуровська, наголошуючи на можливостях цифровізації навчального процесу в закладах вищої освіти, в умовах якої реалізується взаємодія здобувачів вищої освіти й викладачів, а зміна форми подання навчальної інформації потребує розробки навчально-методичних комплексів [2, с. 282, 307, 320, 323].

Запровадження сучасних інформаційних технологій визначено у Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.) пріоритетом, що передбачає створення цілої індустрії навчальних засобів у контексті інтеграції вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів з урахуванням наступності й відкритості всіх освітніх рівнів. В. Редько пояснює: «Сучасна парадигма шкільної іншомовної освіти зорієнтована на таку організацію навчання, котра забезпечує комунікативно-діяльнісний характер процесу оволодіння іноземною мовою в інтеграції з міжкультурним спрямуванням його змісту» [11, с. 8].

Інформаційно-комунікаційні технології як засіб навчання іноземних мов детально розкриваються в колективній монографії за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Засадничим є положення вчених про те, що «спеціально спроектоване інформаційно-освітнє середовище уможливує підготовку майбутніх викладачів – інформаційно компетентних фахівців – до ефективного, системного і комплексного використання інформаційно-комунікаційних технологій в особистій професійній педагогічній діяльності» [12, с. 61]. Йдеться про застосування проєктованого навчання, про переваги якого говорив В. Сухомлинський, маючи на увазі можливість для педагога заздалегідь продумати хід майбутнього заняття й тим уникнути багатьох помилок під час його практичного проведення. Використання при цьому інтерактивних і проєктних технологій, зокрема «Портфоліо», «Case Study», «Дебати» тощо значно розширює дидактичний інструментарій впливу на ефективність іншомовної підготовки

майбутніх учителів-філологів та підвищує здатність їх працювати в умовах відкритого дистанційного та змішаного навчання.

Основним корпусом навчально-методичного забезпечення іншомовної підготовки вчителів іноземних мов вчені вважають навчально-методичний комплекс (НМК), який об'єднує всі можливі засоби навчання: підручник, книжку для вчителя, аудіо- та аудіовідеопосібники, візуальні посібники, інші друковані посібники (робочий зошит, Європейські Мовні Портфелі), а також комп'ютерні посібники [7, с. 138–150]. Комплексний підхід до формування навчально-методичного забезпечення є множинним потужним засобом впливу на ефективність навчального процесу, який використовує паперові й електронні носії дидактичної інформації й тим значно розширює сферу їх сприйняття і засвоєння.

Отже, відкритість вищої освіти реалізується насамперед у формуванні змісту підготовки фахівців й відповідній модернізації форм і засобів навчання. Технологізація навчально-виховного процесу визнається вченими (А. Алексюк, В. Бондар, О. Кучерявий, С. Ніколаєва, Г. П'ятакова, С. Сисоєва та ін.) потужним засобом ефективного й оптимального навчання, а інформаційно-комунікаційне забезпечення педагогічної освіти – досить перспективним для її прогресивного розвитку (В. Биков, А. Гуржій).

Метою статті є висвітлення особливостей іншомовної підготовки магістрів-філологів у сучасній системі відкритої освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Урахування спільних соціальних потреб та інтересів роботодавців і здобувачів освіти у суспільному та світовому вимірі приводить учених до пошуків відкритих систем освіти, що базуються на спільних взаємопов'язаних структурних компонентах і концептах. Відкритість вищої освіти, що реалізується в рівноправному доступі до освіченості й здобуття професійної кваліфікації, значною мірою забезпечується з розвитком ступеневої підготовки фахівців та навчання людини впродовж її життя. У статті актуалізується іншомовна підготовка магістрів-філологів, здатних на високому професійному рівні та в повному обсязі виконувати виробничі завдання. Запровадження ступеневої освіти в Україні сприяло глибшій диференціації змісту навчання й форм контролю за його результатами на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях: «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр». Варіативність ступеневої вищої освіти в Україні була помітним кроком назустріч потребам здобувачів, що сприяло формуванню нового програмового й методичного забезпечення їх підготовки та розширенню можливостей компетентних випускників вигідно працевлаштуватися, зорієнтувавшись у складних ринкових обставинах життєдіяльності в державі й за кордоном.

У свою чергу, відкритість вищої освіти за рахунок інтеграції компонентів змісту й форм організації навчального процесу (ЄКТС) у європейський освітній простір актуалізує стандартизацію змісту й форми освітніх програм підготовки фахівців з вищою освітою та їх навчально-методичного забезпечення. В цих умовах зростає попит на знання іноземних мов і культур як засобів міжкультурної комунікації та ефективної співпраці на засадах толерантності ціннісних концептів. З'являються методичні посібники стосовно підготовки майбутніх учителів іноземних мов, пропагуються інноваційні технології й ефективні методики навчання (Р. Гришкова, О. Заболотська, С. Ніколаєва, О. Тарнопольський та ін). Поділяємо думку Р. Гришкової про те, що неодмінною умовою входження України до європейського освітнього простору є модернізація системи вищої освіти на засадах європейської кредитно-трансферної й акумулятивної системи [5, с. 38]. Європейський вектор освіти в Україні виступає гарантом якості процесу й результатів освітньої діяльності, що потребує докорінних перетворень як змісту навчання, так і освітніх систем загалом за прикладом організації вищої освіти в університетах країн ЄС. У контексті нашого дослідження актуальними є положення Національної доктрини розвитку освіти [8] щодо розробки інтегрованих навчальних планів і програм; організації навчання відповідно до потреб особистості і ринку праці; впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій і створення індустрії сучасних засобів навчання, інтеграції вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів.

У спільному освітньому середовищі набирає ваги інформатизація освіти, що «дає можливість широкомасштабно використовувати освітні сервіси Google та Microsoft, сприяє забезпеченню дистанційної форми освітнього процесу, а також реалізації «відкритої освіти» шляхом доступу до електронних навчально-методичних матеріалів, лекцій провідних вчених, участі у вебінарах, науково-практичних конференціях, культурних заходах тощо», на що вказує й досвід іншомовної підготовки магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи [10, с. 17].

Помітним чинником формування новітнього освітнього простору завдяки впровадженню сучасних навчальних інновацій та модерних методичних матеріалів була Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті та науці» на 2006–2010 роки [6, с. 17], яка дала поштовх створенню електронних бібліотек, що розширило доступ здобувачів вищої освіти до джерельної бази, забезпечило впровадження відкритих курсів дистанційної освіти. Важливим є програмна настанова навчити дітей користуватися інформаційними технологіями, що сприятиме забезпеченню прав

кожного на вільний пошук, одержання, передачу, виробництво і поширення інформації, тобто робитиме навчання відкритим. Підкреслюється також необхідність підготовки кваліфікованих фахівців-користувачів, які сприятимуть поширенню інформаційних компетентностей учнів та студентів.

Висновки і перспективи. Отже, сучасні системи відкритої освіти в Україні зумовлюються глобалізаційними процесами в усіх проявах суспільного життя у контексті європейського культурного простору. Іншомовна підготовка магістрів-філологів виявилася пріоритетною у формуванні в молоді мовно-комунікаційних компетентностей, які забезпечують їй входження до широкого інформаційного простору.

Відкритість вітчизняної освіти базуються на спільних взаємопов'язаних структурних компонентах змісту й результатів освітньої діяльності й ціннісних орієнтирах, що передбачає інтеграцію освітніх програм підготовки фахівців з вищою освітою і створення та використання відповідного навчально-методичного забезпечення.

Спільне освітнє середовище України та країн Європейського Союзу забезпечується стандартизацією вимог і правил до програмування змісту й процесу освітньої діяльності та її результатів, ефективність яких досягається за рахунок спільних методичних матеріалів, що складають предметний навчально-методичний комплекс.

Системи відкритої освіти пройшли в Україні практичне випробування і вдосконалення в умовах пандемії та воєнного стану, забезпечивши навчально-виховний процес як у закладах загальної середньої освіти, так і в закладах вищої освіти завдяки викладанню курсів відкритої дистанційної освіти й програмам їх інформаційно-технічної підтримки.

Перспективи подальших досліджень проблеми розвитку освітніх програм і навчальних книг для іншомовної підготовки магістрів-філологів стосуються розширення міжнародного співробітництва з метою інтеграції освітніх програм і цифрових технологій, а також розробки й використання методичних матеріалів нового покоління (електронних підручників, штучного інтелекту, програмового навчання тощо), у тому числі й іноземною мовою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Батечко Н. Г. Теоретико-методологічні засади підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури: дис. д-ра пед. н.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2016. 669 с.
2. Бацуровська І. В. Теоретичні і методичні засади освітньо-наукової підготовки магістрів в умовах відкритих дистанційних курсів: дис. д-ра пед. н.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. 015 – Педагогічні науки. Житомир, 2018. 418 с.
3. Безлюдна В. В. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов у вищих навчальних закладах України (1948–2016 рр.): дис. д-ра пед. н.: 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки; 1300.04: теорія і методика професійної освіти. Рівне, 2018. 429 с.
4. Березівська Л. Реформування шкільної освіти України в умовах державотворення (початок 90-х років ХХ ст.). *Молодь і ринок*. № 6 (77). 2011. С. 17–21.
5. Гришкова Р. О. Методика навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2015. 220 с.
6. Державна програма «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці» на 2006–2010 роки: Постанова КМ України від 07.12.2005 р. № 1153.
7. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2013. 590 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти: Указ Президента України. 17.04.2002. № 347/2002.
9. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. Київ: Знання України, 2003. 450 с.
10. П'ятакова Г. П. Підготовка магістрів-філологів в університетах країн Вишеградської групи: виклики, традиції, досвід: навчально-методичний посібник. Львів: Вид. Центр ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 246 с.
11. Редько В. Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика: монографія. Київ: Генеза, 2012. 224 с.
12. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах: колективна монографія / С. Ю. Ніколаєва, Г. Е. Борецька, Н. В. Майєр, О. М. Устименко, В. В. Черних та інші; / за ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ: Ленвіт, 2015. 444 с.